

Jan Radkiewicz¹

***STUDIA SOBOROWE TOM II, CZ. DRUGA:
HISTORIA I RECEPCJA VATICANUM II,
RED. M. BIAŁKOWSKI, TORUŃ 2015, SS. 856***

W 1965 roku zakończył się w Rzymie wielki Sobór Watykański II pod egidą dwóch papieży: Jana XXIII i Pawła VI. Różnorodna problematyka soborowa ujęta została w konstytucjach, dekretach i deklaracjach. Nauczanie soborowe zostało przyjęte w Kościele powszechnym, jednak zastosowanie decyzji soborowych dokonywało się etapami w Kościołach partykularnych. Otwartość soboru pozwoliła na wyrażenie wielu krytyk, szczególnie w stosunku do aparatu hierarchicznego. Duch otwarcia na świat, charakterystyczny dla Vaticanum II, wpłynął na wiele sektorów życia publicznego Kościoła.

Dla wielu teologów teksty soborowe stały się źródłem inspiracji w poszukiwaniu nowych form eklezjalnych. Liczne czynniki społeczne, polityczne, ideologiczne, kulturowe warunkowały ewolucję form życia eklezjalnego. Teologowie ukazywali przy tym możliwe warianty doświadczane w różnorodnych miejscach świata.

„Rekonstrukcja” Soboru Watykańskiego II jako wydarzenia stanowi „warunek konieczny” właściwego interpretowania tekstów soborowych (s. 25). Interpretacja zaproponowana przez nauczanie Jana Pawła II stawia sobór na linii kontynuacji z tradycją eklezjalną. Różnorodność prac podejmowanych w ostatnich latach stanowi wyzwanie dla sporządzenia eklezjologicznej recepcji Vaticanum II, zmuszając teologów do odczytania na nowo tekstów soborowych. Owocem takich przemyśleń, uwzględniających potrzeby teologiczno-duszpasterskie, jest powyższe dzieło zbiorowe (tom drugi; tom pierwszy był wydany w 2013 r.) poświęcone historii i recepcji Soboru Watykańskiego II.

W recenzowanej książce znalazło się wiele artykułów omawiających bogate dziedzictwo soborowe. To dzieło zbiorowe posiada walory merytoryczne dotyczące znaczenia istotnych problemów zasługujących na rozpowszechnianie dla teologii i duszpasterstwa. W ramach eklezjologii autorzy, duchowni i świeccy, stawiają zadanie przypomnienia dzieła soboru przywołaniem najważniejszych bohaterów tamtego wydarzenia (s. 9 i 48nn). Autorzy postulują, by ponownie zaczerpnąć ze skarby dziedzictwa Vaticanum II.

Soborowa historiografia przeżywa w ostatnich latach nadzwyczajny rozwój, stąd różnorodność podejmowanych prac. Sobór bowiem jako historyczne wydarzenie stanowi wyzwanie dla sporządzenia bilansu, przybliżając główne kierunki recepcji tema-

¹ Ks. dr hab. Jan Radkiewicz, prof. US, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Szczecińskiego, teologia dogmatyczna; adres do korespondencji: 66-100 Sulechów, e-mail: jan.rad@wp.pl.

tyki soborowej. Recepcja jako refleksja o charakterze historyczno-teologicznym służy zaprezentowaniu dynamiki rozwoju (s. 307–308) dogmatu lub praktyki duszpasterskiej Kościoła, ukazując pełną lub częściową realizację soborowych postanowień. Nawet po pięćdziesięciu latach trudno podjąć się ostatecznej oceny i postawić definitywne diagnozy w problematyce kształtowania soborowej odnowy Kościoła w Europie i w świecie. Teologiczna interpretacja soborowego nauczania unika jednostronności i wybiórczego odczytywania soboru.

Systematyczne pogłębianie litery i ducha Vaticanum II dokonywało się przez wskazania Synodu Biskupów. Obecne studium stoi na linii kontynuacji z tradycją Kościoła. Wieloaspektowe procesy recepcji soborowej wpływają na zmianę mentalności katolickiej. Mierzą się ze sobą siły tradycji i postępu. Intelktualna analiza procesu redakcji tekstów pozwala na lepszą ocenę wpływu różnych szkół teologicznych na kształt dokumentów soborowych. Nastąpiła odnowa w tworzeniu stowarzyszeń i wydziałów teologicznych.

Sobór konsolidował działania, co potwierdza obrona tematyka: powołanie świeckich, Kościół w dialogu ze światem, reforma liturgiczna, krzewienie ekumenizmu (s. 294n). Kondycja i potencjał Kościoła (s. 269–304) wykazały, że globalizacja oraz przemiany społeczno-gospodarcze w świecie nie zatrzymały aktywnego uczestnictwa wierzących w przekształcaniu rzeczywistości. Stąd nowe koncepcje Kościoła nie tylko jako „zhierarchizowanej społeczności”, Kościół nie dla siebie samego, lecz dla świata i jego zbawienia (s. 349). Dlatego recepcja Soboru Watykańskiego we Włoszech (s. 307–341), we Francji (s. 343–376) i jego nowa perspektywa „ewangelicznej obecności” w świecie (s. 365), w Austrii (s. 377–401), w Czechach i Słowacji (s. 403–435) jako przykład Kościoła w represyjnym państwie czy na Białorusi (s. 437–467) z odrodzeniem publicznego duszpasterstwa grekokatolickiego (s. 455n), wreszcie w Greckim Melchickim Kościele Katolickim (s. 469–499). Interesująca jest misja ewangelizacyjna w Japonii (s. 501–529) i przyjęcie soborowych reform w Afryce Środkowej (s. 531–561) przyjmującej wiele miejscowych elementów w chrześcijaństwie (inkulturacja misji i zaangażowanie Kościoła w budowę więzi społecznych, gospodarczych i politycznych) czy w Ameryce Środkowej i Południowej (s. 563–609) z przywróceniem ewangelicznej nadziei przez budowę struktur życia religijnego, nowy zapał i dynamizm (s. 608).

Do najwybitniejszych hierarchów XX wieku zaangażowanych w prace soborowe należeli także Polacy. Takim przedstawicielem wymienionym w niniejszych *Studiach soborowych* jest kard. B. Kominek (s. 93–127) z Wrocławia, bp K. Kowalski (s. 129–159) z Chełmna, bp M. Klepacz (s. 161–191) z Łodzi, bp E. Nowicki (s. 193–222) z Gdańska oraz bp F. Jop (s. 223–268) z Opola.

Globalizacja i obecne przy tym procesy cywilizacyjne, wraz z przemianami społeczno-gospodarczymi w świecie, „nie ułatwiają oceny dorobku Kościoła w szerszej skali” (J.R. Sielezin, s. 303). Sobór Watykański II, wraz ze swoim eklezjalnym przesłaniem, wpłynął na odnowę świadomości kolegialnej episkopatu, przyniósł nowe doświadczenie eklezjalnej komunii (większe otwarcie Kościoła), otwarcie się na nowe rzeczywistości kościelne (J. Bujak, s. 634n), wzbudził ducha współodpowiedzialności wśród świeckich. Ukierunkowanie teologiczne przez *aggiornamento* prowadzi do odcięcia się od „polityki getta” i przynosi owoce w duchowej dynamice Kościoła.

Charakterystycznym walorem naukowego dyskursu jest metoda analizy i syntezy (s. 682), która ułatwia koncentrację myśli antropologiczno-teologicznej poprzez rozmaite idee wspólnoty eklezjologicznej czy charyzmatycznej (s. 684n). Ukazana orientacja antropologiczna podkreśla centralną rolę człowieka i jego godność w realizowaniu ideału doskonałości. Idea odnowy patrystycznej, szczególnie wybitnych teologów francuskich (s. 715n), odsłania aktualne działanie Boga w czasie historii Kościoła. Sobór postuluje odnowę Kościoła, nawiązując do Ewangelii i tradycji ukształtowanej na jej kanwie.

Postulat dialogiczny przewija się u ojców soborowych, co w czasie postkoncylialnym prowadzi do odnowy synodalności pomiędzy Kościołami, szczególnie Bliskiego Wschodu. Ekumeniczny „przełom” (s. 753n) prowadzi do pogłębionych kontaktów teologów, zwłaszcza różnych wyznań chrześcijańskich, zbliżając m.in. eklezjologię katolicką do prawosławnej i protestanckiej (s. 755). Pod wpływem soborowych reform Kościół katolicki jest dziś bardziej obecny w wielu społecznościach, w ich kulturze, literaturze, sztuce, w szkołach, w mediach, w niesieniu pomocy potrzebującym. Obecność Ducha Świętego w Kościele, czyli perspektywa pneumatologiczna (dary i charyzmaty jako dzieło Ducha Świętego; KK 12–13, DE 2) w rozumieniu Kościoła (s. 617n), prowadzi do jedności przez dialog ekumeniczny (DE 1–4). Potwierdzeniem pneumatologii Vaticanum II są ruchy eklezjalne (s. 634n), także podjęcie trudnego dialogu z islamem (s. 789–841).

Odniesienie i cytowanie ważnych teologów daje pełne kompendium Soboru Watykańskiego II. Jest to ważna pozycja dla spojrzenia i zauważenia osiągnięć soboru i jego wysiłków przez polską myśl teologiczną (m.in. Jana Pawła II), która jest pełnym dokonaniem teologii młodego pokolenia patrzącego na sobór przez pryzmat dokonań wielkiego pontyfikatu Jana Pawła II. Ich myśl związana jest z odnową eklezjologii oraz pogłębioną refleksją w perspektywie integralności osoby ludzkiej na zagadnienia teologii moralnej. Te dwa tematy wydają się kluczowe w przesłaniu dla współczesnego świata.